

Bòsnia, cent anys

Cent anys d'aquell estiu del 1914, i un segle sencer d'història tràgica. Em permetran que, per recordar-ho, torne a unes notes de viatge publicades ací fa tres anys. A Sarajevo, com qui travessa una ratlla invisible, el visitant pot passar d'un basar turc a un carrer comercial de l'Europa central; passar del formigueig entre botigues i paradetes d'artesanía oriental amb senyors a la porta fumant amb narguil, a la circulació ordenada i tranquil·la dels vianants d'una ciutat austríaca de províncies, una petita ciutat centreeuropea. Aquest és un prodigi de l'urbanisme i de la història, de la cultura i de l'arquitectura, que no he vist mai en cap altre lloc del món: una contigüitat tan immediata, un canvi tan perfecte sense espai intermedi, el pas d'un món a un altre món gairebé sense moure't, una cosa així deu tindre pocs equivalents, potser no cap. El visitant pot eixir físicament d'una civilització i fent només dos o tres passos entrar en una altra de carrers i cases purament europeus, edificis d'aire burgès de finals de segle XIX o primers del XX, cantonades solemnes, façanes d'antics centres administratius o de bancs, una planta urbana d'amplària confortable, un urbanisme planificat i formal que va durar menys de mig segle, l'última etapa d'aquella construcció gloriosa i única de la història d'Europa que es digué Imperi Austro-hongarès, amb guionet necessari. Vista des d'aquesta península Ibèrica nostra, la història d'Europa dels últims cinc o sis segles (d'Europa sencera, no únicament del terç més occidental) no sembla allò que realment també va ser: un llarg enfrontament i una llarguíssima frontera entre els estats dels Habsburg i els otomans, que avançaren fins a les portes de Viena a finals del segle XVII, i després recularen lentament fins a la vora de Constantinoble/Istanbul. En una etapa decisiva d'aquesta reculada, en la segona meitat del XIX, Àustria va rebre (el 1878, en el Congrés de Berlín) l'administració de Bòsnia i Hercegovina, província turca des de mitjan segle XV. I llavors arribaren a Sarajevo els militars i els funcionaris enviats per Viena, els arquitectes i els enginyers, els empresaris i els metges, tot aquell personal de l'administració d'un imperi que podia semblar risible i decadent però no ho era. En el ter-



Joan Francesc Mira

me de només trenta-cinc anys, els austríacs van fer a Bòsnia centenars de quilòmetres de carreteres i centenars més de ferrocarril (l'única línia que hi ha ara mateix, i que gairebé no funciona), van fer una capital nova, i intentaren fer també un

país nou i modern. A Sarajevo, almenys, és obvi que tingueren èxit en l'empresa. Aquesta part ordenada i compacta de la ciutat és Àustria, és Europa central, és la cara d'un projecte, d'una idea, que finalment va volar pels aires amb els trets de pistola de l'estudiant Prinzip, un matí d'estiu del 1914 a pocs metres d'ací.

Una altra idea possible també esclatà en fragments tràgics menys de vuitanta anys més tard: la idea d'una ciutat moderna i culta, de musulmans, jueus, catòlics i ortodoxos vivint en pau i bon veïnatge, de croats, serbis, bosnians, sefardites i altres minories formant una sola comunitat de ciutadans. Darrere de la catedral catòlica, uns edificis bellíssims del temps austríac encara eren només una façana buida, cremada pels bombardeigs, a pocs metres del mercat on els obusos dirigits amb punteria maligna deixaren el carrer ple de cadàvers i de sang. Molt prop d'aquesta catedral hi ha la seu ortodoxa (l'una i l'altra tan inconfusibles com els rituals respectius), i al costat hi ha una facultat universitària, crec recordar que d'economia o cosa semblant, amb una placa de pedra molt gran que diu "Ajuntament de Barcelona", i una inscripció agraint el suport rebut. I això també és part de la història. Això, i l'espectacle de molts quilòmetres de la vall del riu Bosna, sortint de Sarajevo cap al nord, a penes entrats en la que s'anomena Republika Srpska, la part sèrbia de Bòsnia: a una banda i a l'altra de la carretera, un poblet rere l'altre era simple ruïna, les esglesietes implacablement cremades, les cases, centenars o potser milers de cases, rebentades, cremades i abandonades –a força de fusell i de bomba– pels seus habitants no serbis. D'això ja feia més de quinze anys quan jo hi passava, i els camps abandonats eren herbassars silvestres, les cases eren només murs ennegrits, i de l'altra Bòsnia possible, com de l'altre Sarajevo, ningú no en volia parlar. Com si haguera estat només un somni irrealitzable.

“Una altra idea possible també esclatà en fragments tràgics menys de vuitanta anys més tard: la idea d'una ciutat moderna i culta, de musulmans, jueus, catòlics i ortodoxos vivint en pau i bon veïnatge, de croats, serbis, bosnians, sefardites i altres minories formant una sola comunitat de ciutadans”